

КЛАСТЕРНЕ ОБ'ЄДНАННЯ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Семенова В. Г., Матіщак Ю. І.

Вступ. Діяльність вітчизняних підприємств у висококонкурентному середовищі, відкритість національної економічної системи, посилення конкуренції та кризових явищ у світовому масштабі вимагають якісно нових підходів стосовно організації виробництва шляхом застосування апробованих ефективних організаційних моделей, спрямованих на об'єднання зусиль виробників щодо виготовлення якісної продукції та просування її на ринках збуту. Як показує світова практика, об'єднання виробників мають численні переваги відносно можливостей інноваційного розвитку виробництва, забезпечення надійних каналів постачання та збуту тощо.

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання, які характеризуються глобалізацією світової економіки, підсиленням міжнародної конкуренції, вимагають нових підходів до забезпечення розвитку вітчизняних молокопереробних підприємств. Вирішення даного завдання можливе на основі довгострокових гнучких форм кооперації та інтеграції виробництва молока та молочної продукції. Останнім часом зростає популярність такої моделі організації виробництва, у межах якої всі учасники об'єднуються у кластер з метою підвищення ефективності діяльності та успішного конкурування на міжнародному ринку. Наявність кластерів свідчить про інноваційне спрямування розвитку економіки країни. Для України кластеризація молочної галузі може стати одним із шляхів забезпечення її розвитку та підвищення конкурентоспроможності на зовнішньому ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання взаємодії та інтеграції підприємств як основи кластеризації є предметом дослідження корпоративного менеджменту. Але основоположником поняття «кластер» вважають М. Портера, під яким автор пропонує вважати сконцентровані за географічними ознаками групи взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників послуг; фірм у відповідних галузях, а також пов'язаних з їхньою діяльністю

організацій у певних галузях, що конкурують, але разом з тим ведуть спільну роботу [1]. Серед вітчизняних дослідників, що займаються вивченням процесів формування кластерів, можна виділити С. І. Соколенко [2], В. Є. Новицького [3], І. І. Войнович [4] та інших. Доцільність створення агропромислових кластерів у своїх працях доводили такі вчені, як О. М. Одінцов [5], М. Ф. Кропивко [6; 7], П. Т. Саблук [8], В. В. Россоха [9] та інші. Проте доцільність та процес створення кластеру саме у молочному секторі економіки України потребує подальшого дослідження та обґрунтування.

Мета дослідження. Метою статті є обґрунтування доцільності створення кластеру у молокопереробній галузі України. Поставлена мета обумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- визначення сутності поняття «кластер» в сучасних умовах господарювання;
- обґрунтування доцільності створення кластеру у молокопереробній галузі;
- визначення основних етапів його створення та розробка моделі локального кластеру у молокопереробній галузі України.

Основні результати дослідження. Проведений аналіз сучасного стану молокопереробних підприємств України дозволяє визначити чисельні проблеми, що стають на заваді їх ефективного розвитку. Але однією з головних залишається проблема забезпечення якісною сировиною, що особливо підсилюється у осінньо-зимовий період. Так, радіус перевезення сировини для молокопереробної промисловості не повинен сягати більше ніж 25-35 км, тому, ми вважаємо, що раціональним буде об'єднання виробників та переробників молока.

Отже, одним із шляхів вирішення даної проблеми, на нашу думку, має стати інтеграція на рівні «виробник – переробник молока», а також застосування передових технологій та інновацій в молочному секторі, що можливо завдяки кластеризації виробництва молока та молокопродуктів.

Термін «кластер» широко застосовується в різних галузях науки і з англійської „cluster” перекладається як скупчення, концентрація; пучок, гроно, кущ; група

(кучка). Економічна теорія трактує кластер як об'єднання суб'єктів господарювання на інноваційній основі для досягнення конкурентних переваг та підтримки економічного зростання на регіональному рівні [7, с.46-47].

За визначенням М. Портера, кластер сприяє інтеграції взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих підприємств, організацій, установ за територіальною єдністю та спільною метою. Основна відмінність кластеру від існуючих інтеграційних формувань полягає в його структурі, куди входять поряд із підприємницькими виробничими одиницями, науковими та освітніми організаціями органи влади, які визначають пріоритетні напрями господарської політики [1].

З цього випливає, що кластер передбачає таке об'єднання, яке, на відміну від інших, основане на кооперації та інтеграції виробників, сприяє активізації інноваційної діяльності, а також формуванню могутньої ресурсної бази для забезпечення безперервної виробничо-господарської діяльності підприємств, які входять до складу кластеру.

О. Якушев зазначає, що «Україні, як державі що знаходиться у центрі Європи та перебуває у постійних економічних, політичних, та навіть соціальних кризах, необхідно вирішувати проблеми та знаходити шляхи виходу з активним використанням найефективнішого світового досвіду та за допомогою процесів кластеризації. Питанням створення кластерів, які наближають державу з перехідного ринковою економікою до 5-6 технологічних укладів та підвищать її конкурентоспроможність, потрібно надати особливого пріоритетного значення, мета якого – стимулювання зростання економіки шляхом підтримки малого та середнього бізнесу, що надасть змогу покращити рівень життя громадян. Україні в державних програмах розвитку необхідно терміново розробляти та впроваджувати національний процес кластеризації з подальшою довгостроковою стратегією інноваційно-інвестиційного розвитку» [10].

На думку Т. В. Пуліної «...кластерна модель об'єднання підприємств харчової промисловості відноситься до організаційних інновацій, крім того, основною умовою існування і розвитку кластера є інноваційна орієнтованість» [11, с. 148].

Вважаємо, що створення такого об'єднання на базі вітчизняних молокопереробних підприємств дозволить вирішити значні проблеми їх функціонування та розвитку. Основними принципами створення молокопродуктового кластеру є добровільне об'єднання підприємств в єдину структуру; довгострокова кооперація між учасниками даної структури; територіальна близькість учасників кластеру; високий ступінь конкурентоспроможності кінцевої продукції.

С. М. Ніколаєнко підкреслює, що «створення кластерних формувань сприятиме створенню нових, заснованих на передових технологіях, виробництв у існуючих галузях економіки» [12].

Дослідження та аналіз вітчизняних та зарубіжних теоретико-методологічних підходів щодо створення кластерів, дозволяє визначити технологію їх створення, що передбачає три основних етапи (рис. 1).

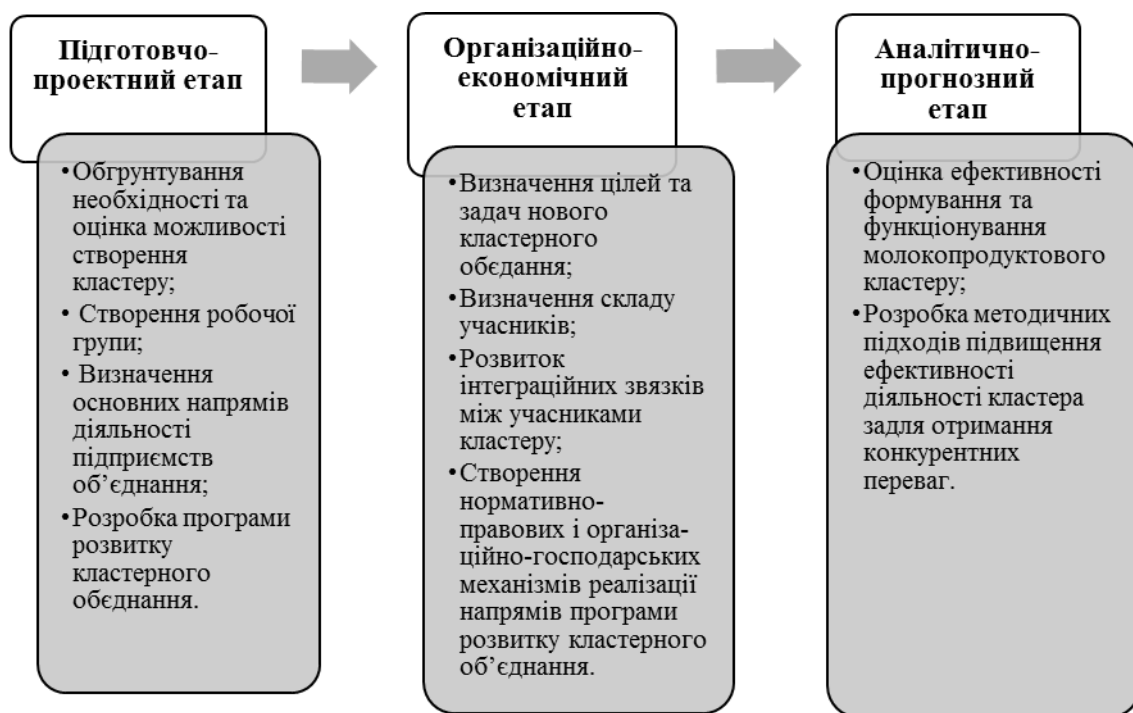

Рис. 1. Етапи створення молокопродуктового кластеру [авторська розробка]

На першому етапі процесу створення молокопродуктового кластеру обґрунтовується необхідність та оцінюється можливість його створення. При оцінці можливості формування та розвитку кластеру доцільно використовувати, на нашу думку, сучасні методи дослідження, такі як STEP, SWOT-аналіз. Також визначення доцільності та можливості створення кластерного формування

ґрунтується на застосування методів експертної оцінки, розрахунку коефіцієнтів локалізації, спеціалізації тощо. Якщо обґрунтовано можливість створення кластеру, на наступному етапі його формування передбачає проведення ретельного аналізу стану підприємств (потенційних учасників кластеру), галузі та регіону.

Кластерне формування молочної промисловості повинно поєднувати, перш за все, постачальників молочної сировини та виробників молока. Важливою ланкою є також налагодження каналів збуту готової продукції та формування мережі покупців. Включення до складу кластеру фінансових та банківських установ дозволить вирішити проблеми раціонального розміщення фінансових ресурсів. До складу кластерного формування молочної промисловості, крім традиційних структурних складових, ми пропонуємо включити також органи державної влади. В складі цієї структури особливу увагу слід приділити функціям та ролі Державної ветеринарної та фіто-санітарної служб України. Функції цих органів полягають у визначенні вимог до молокопереробних підприємств та господарств щодо утримання великої рогатої худоби, зберігання та транспортування сировини та готової продукції, вимогах до якості сировини, маркування та пакування кінцевої продукції тощо з урахуванням норм європейського законодавства [13, с.148].

Особлива увага також приділяється наявності наукових та освітніх закладів, що дозволять забезпечити формування висококваліфікованими трудовими ресурсами та вирішити проблеми підвищення продуктивності праці. Підготовка кадрів, рівень їх кваліфікації повинні відповідати вимогам щодо отриманих знань, виробничого процесу. Розвиток молочного кластеру передбачає створення на базі цих установ інноваційного центру, як важливої складової кластерного утворення. Основною метою включення інноваційного центру до складу кластеру є активізація інноваційної діяльності, а також забезпечення доступу до інновацій серед учасників кластеру за порівняно низькими цінами [14, с.72].

Вважасмо, що до складу кластеру також доцільно включити спеціалізований маркетинговий центр для здійснення оцінки конкурентів, аналізу кон'юнктури

внутрішнього та зовнішнього ринків, розробки прогнозів продажів, надання допомоги підприємствам у здійсненні маркетингу та організації роботи фірмових магазинів. Отже, на основі вищевикладеного, пропонуємо наступну організаційну структуру кластеру молочної промисловості (рис. 2).

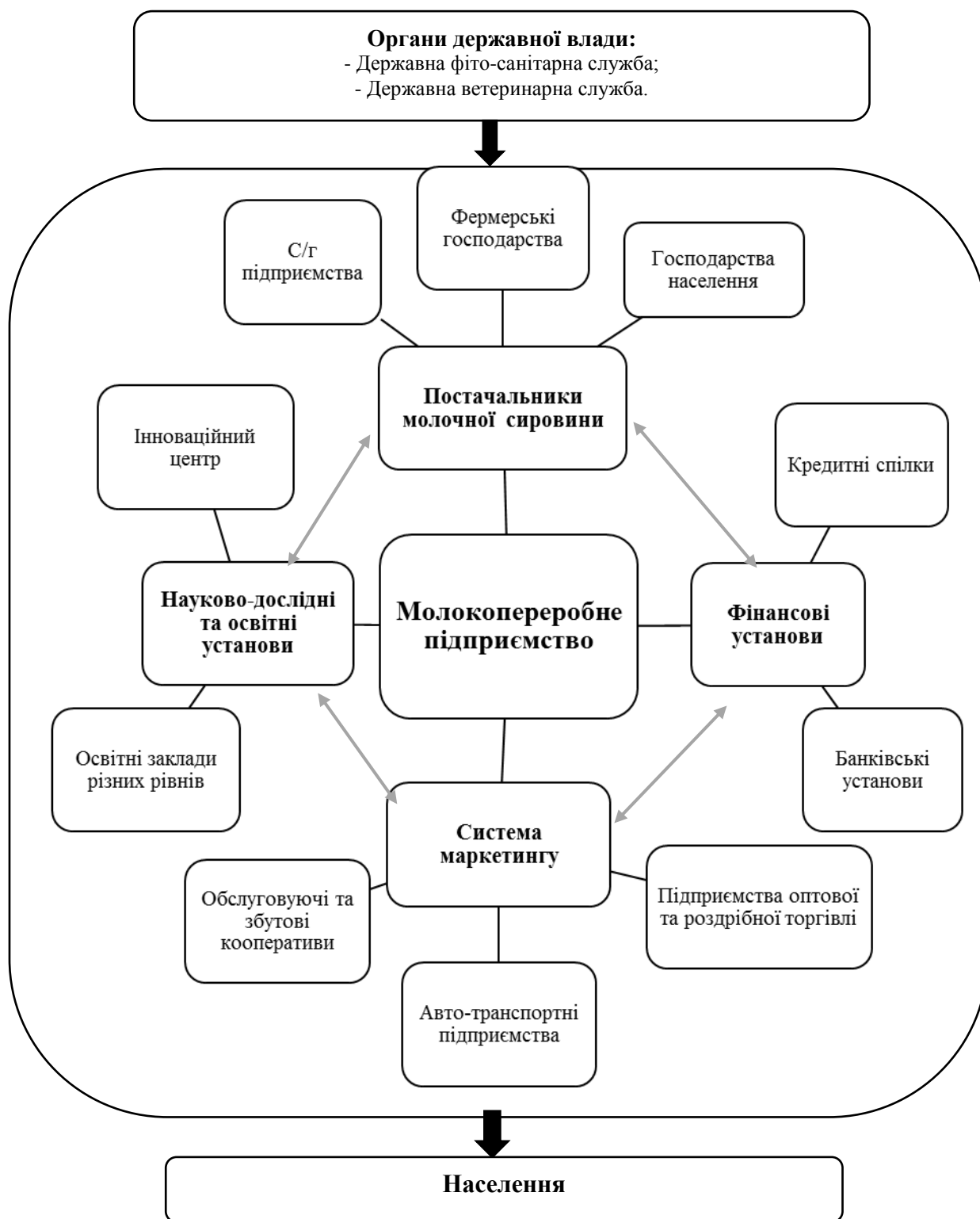

Рис.2. Організаційна структура молокопродуктового кластеру [авторська розробка]

Інтеграційне новоутворення, запропоноване на рис. 1, передбачає встановлення вертикальних зв'язків на основі договірних відносин між формально незалежними учасниками інтеграції (молокопереробними підприємствами, господарствами населення, фермерськими господарствами) і пряме їх включення до складу об'єднання.

Доцільність такого кооперування є об'єктивно зумовленою. Відомо, що велике молокопереробне підприємство здатне ефективно функціонувати за умови, що воно має власні базові господарства з поголів'ям не менше 300-500 корів. Організувати стабільне забезпечення переробного підприємства необхідною сировиною за рахунок самих лише приватних господарств, виявляється досить складним завданням. Об'єднання із сільгоспідприємствами, фермерськими господарствами та господарствами населення дасть змогу збільшити поголів'я великої рогатої худоби та вирішити проблему нестачі якісної молочної сировини [5, с.26].

Після визначення складу учасників переходимо до останнього аналітично-прогнозного етапу створення кластеру, що передбачає оцінювання ефективності створення кластеру та формуються пропозиції щодо удосконалення шляхів розвитку молочного сектору.

Оскільки кластер є складним інтегрованим формуванням, що включає в себе багато учасників різних сфер діяльності, для визначення ефективності його створення доцільним буде оцінити ефективність кожного з учасників. Так, ефективність діяльності молокопереробного підприємства після входження до складу кластеру можна оцінити за показниками рентабельності виробництва та продажу, продуктивності праці, матеріаломісткості, фондомісткості та трудомісткості продукції тощо. Ефективність діяльності банківських та фінансових установ – за показниками рентабельності капіталу, активів та витрат; чистого спреду; чистої процентної маржі тощо. Ефективність науково-дослідних установ та закладів освіти – за допомогою показників кількості підготовлених та впроваджених інвестиційних проектів; частки додаткових освітніх програм (у т. ч. авторських) у навчальних планах; частка учнів

(здобувачів) переможців олімпіад різних рівнів у загальній кількості учнів тощо.

Також необхідно оцінити рівень розвитку регіону після створення кластеру, про що свідчить рівень наповнення регіонального бюджету, кількість додаткових робочих місць, покращення інноваційного клімату в регіоні, приріст конкурентоспроможності регіону тощо. У разі, якщо всі перелічені вище показники, або їх більшість має тенденцію до зростання, можна говорити про високу ефективність створення кластеру у даній галузі.

Отже, сформований кластер молочної промисловості буде функціонувати та створювати сприятливі умови для ефективної діяльності всіх його учасників.

Позитивними наслідками створення такого кластерного об'єднання є:

- тісний взаємозв'язок між учасниками кластеру;
- формування здорового конкурентного середовища між постачальниками, виробниками і покупцями молочної продукції;
- можливість повного завантаження виробничих потужностей, незважаючи на сезонність виробництва;
- прискорення оновлення основних засобів;
- відкритий доступ до новітніх технологій та активізація інноваційної активності;
- налагодження збутової проблеми як підприємства-лідера, так і споріднених підприємств, що забезпечують виробництво сировиною, обладнанням, устаткуванням, технологіями тощо;
- розвиток інфраструктури;
- налагоджені контакти з постачальниками та споживачами молочної продукції;
- підвищення інвестиційної привабливості регіону та/або галузі (підприємства);
- створення нових робочих місць, що допоможе зняти соціальну напруженість в селах;
- підвищення кваліфікації працівників тощо.

Висновки, пропозиції та перспективи подальших досліджень. Для виробників молокопереробної промисловості актуальною є проблема забезпечення якісною сировиною, яку можливо вирішити шляхом створення галузевого кластеру. Кластер як сукупність взаємопов'язаних підприємств одного виробничого ланцюгу виступає новим засобом на шляху до підвищення рівня розвитку молочної галузі промисловості України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретичних засад щодо удосконалення системи управління підприємствами молокопереробної галузі шляхом формування кластерних об'єднань.

Наукові результати дослідження мають не тільки теоретичне, а й прикладне значення для вирішення практичних проблем діяльності підприємств молокопереробної галузі, пов'язаних із формуванням ефективної системи організації та управління. Перспективи подальших досліджень полягають в визначенні ефективності такого інтегрованого новоутворення як кластер.

Список використаних джерел:

1. Портер М. Е. Конкуренция / М. Е. Портер. – М.: Издательский дом “Вильямс”, 2005. – 608 с.
2. Соколенко С. І. Кластери в глобальній економіці / Соколенко С. І. – К.: Логос, 2004. – 848 с.
3. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України / В.Є. Новицький– К.: КНЕУ, 2003. – 948 с.
4. Войнович І. І. Система регулювання промислової кооперації / Войнович І.І. – К.: НІУРВ, 2001. – С. 3-10.
5. Одінцов О. М. Кластерна основа економічного розвитку підприємств АПК / О.М. Одінцов // Агросвіт. – 2012. – № 14. – С. 25-29.
6. Кропивко М. Ф. Концептуальний підхід до кластерної організації й керування розвитком агропромислового виробництва / М.Ф Кропивко. // - Економіка АПК. - №11. – С.3-11.

7. Кропивко М.Ф. Організація управління аграрною економікою: [монографія] / М.Ф. Кропивко, В.П. Немчук, В.В. Россоха та ін. – К., 2008. – 412 с.
8. Саблук П. Т. Основні напрями розвитку високоефективного агропромислового виробництва в Україні / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2002. – №7. – С.10-18.
9. Россоха В. В. Кластерна модель організації виробничих систем / В.В. Россоха // Економіка АПК. – 2011. – № 10. – С. 146–152.
10. Якушев О. Світовий досвід розвитку кластерів: можливості адаптації в Україні [Електронний ресурс] / О. Якушев. – Режим доступу : <http://zbirecon.com/wp-content/uploads/2015/06/28.pdf>
11. Пуліна Т. В. Інформаційне забезпечення створення та розвитку кластерних об'єднань підприємств харчової промисловості / Т. В. Пуліна // Бізнес-Інформ. – 2013. – №5 – С. 145–152.
12. Ніколаєнко С. М. Світовий та вітчизняний досвід формування кластерних структур [Електронний ресурс] / С. М. Ніколаєнко. – Режим доступу : <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19397/1/3.pdf>
13. Череп А. В. Роль державних органів влади у формуванні кластерів та їх вплив на розвиток регіонів / А.В. Череп // Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. – 2010. – № 94. – С. 146-153.
14. Мазнєв Г.Є. Методологічні засади створення та ефективного функціонування інноваційних технологічних кластерів / Г.Є. Мазнєв // Економіка АПК. – 2015. – №1. – С. 70–77.

Семенова В. Г., Матіщак Ю. І.

Кластерне об'єднання як напрям підвищення рівня розвитку молокопереробних підприємств України

Сучасні умови господарювання, які характеризуються глобалізацією світової економіки, підсиленням міжнародної конкуренції, вимагають нових підходів до забезпечення розвитку вітчизняних молокопереробних підприємств. Вирішення даного завдання можливе на основі довгострокових гнучких форм кооперації та

інтеграції виробництва молока та молочної продукції. Останнім часом зростає популярність такої моделі організації виробництва, у межах якої всі учасники об'єднуються у кластер з метою підвищення ефективності діяльності та успішного конкурування на міжнародному ринку. Наявність кластерів свідчить про інноваційне спрямування розвитку економіки країни. Для України кластеризація молочної галузі може стати одним із шляхів забезпечення її розвитку та підвищення конкурентоспроможності на зовнішньому ринку.

Метою статті є обґрунтування доцільності створення кластеру у молокопереробній галузі України. Поставлена мета обумовила необхідність вирішення наступних завдань: визначення сутності поняття «кластер» в сучасних умовах господарювання; обґрунтування доцільності створення кластеру у молокопереробній галузі; визначення основних етапів його створення та розробка моделі локального кластеру у молокопереробній галузі України.

У статті розглянуто сутність поняття «кластер», обґрунтовано доцільність формування кластеру у вітчизняній молокопереробній галузі, визначені основні етапи формування кластеру. Зазначені у статті переваги кластерів дадуть змогу підвищити рівень розвитку молокопереробних підприємств, тим самим забезпечуючи конкурентоспроможність продукції, яка виробляється в межах території, на якій розташований кластер. Крім того, вони будуть сприяти економічному розвитку не тільки підприємств та галузі, але й регіону в цілому.

Ключові слова: кластер, молокопереробна галузь, ефективність управління, конкурентоспроможність продукції, етапи створення кластера.

Семенова В. Г., Матищак Ю. И.

Кластерное объединение как направление повышения уровня развития молокоперерабатывающих предприятий Украины

Современные условия хозяйствования, характеризующиеся глобализацией мировой экономики, усилением международной конкуренции, требуют новых подходов к обеспечению развития отечественных молокоперерабатывающих предприятий. Решение данной задачи возможно на основе долгосрочных

гибких форм кооперации и интеграции производства молока и молочной продукции. В последнее время растет популярность такой модели организации производства, в рамках которой все участники объединяются в кластер с целью повышения эффективности деятельности и успешного конкурентирования на международном рынке. Наличие кластеров свидетельствует об инновационном направлении развития экономики страны. Для Украины кластеризация молочной отрасли может стать одним из путей обеспечения ее развития и повышения конкурентоспособности на внешнем рынке.

Целью статьи является обоснование целесообразности создания кластера в молокоперерабатывающей отрасли Украины. Поставленная цель обусловила необходимость решения следующих задач: определение сущности понятия «кластер» в современных условиях хозяйствования; обоснование целесообразности создания кластера в молокоперерабатывающей отрасли; определение основных этапов его создания и разработка модели локального кластера в молокоперерабатывающей отрасли Украины.

В статье рассмотрена сущность понятия «кластер», обоснована целесообразность формирования кластера в отечественной молокоперерабатывающей отрасли, определены основные этапы формирования кластера. Указанные в статье преимущества кластеров позволят повысить уровень развития молокоперерабатывающих предприятий, тем самым обеспечивая конкурентоспособность производимой продукции в пределах территории, на которой расположен кластер. Кроме того, они будут способствовать экономическому развитию не только предприятий и отрасли, но и региона в целом.

Ключевые слова: кластер, молокоперерабатывающая отрасль, эффективность управления, конкурентоспособность продукции, этапы создания кластера.

Відомості про авторів

Семенова Валентина Григорівна - доктор економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності, Одеський національний економічний університет

Контактна інформація: 067 – 731 – 31 – 05, semenova_vg@ukr.net

Семенова Валентина Григорьевна – доктор економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства і організації підприємницької діяльності, Одеський національний економічний університет

Офіційне написання англійською мовою:

Semenova Valentina G.

Матишак Юлія Іванівна - аспірант кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності, Одеський національний економічний університет

Контактна інформація: 096 – 521 – 84 – 51, self-confidence@ukr.net

Матишак Юлія Іванівна – аспірант кафедри економіки підприємства і організації підприємницької діяльності, Одеський національний економічний університет

Офіційне написання англійською мовою:

Matishchak Yuliia Ivanivna

Контактна особа – Семенова В. Г.

Поштова адреса для відправлення журналу:

Семенова В. Г., вул. Шевченка, б. 58, м. Чорноморськ, с. Малодолинське,
68093

Наданий матеріал раніше не публікувався та в інші видання не надсилався.